การฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ศรศักดิ์ ไทยเจริญ[1]
รักพงษ์ แสนศรี[2]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อเสนอแนวทางสร้างความร่วมมือในการพัฒนาและฟื้นฟูการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสังเกตภาคสนาม โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง 20 คน ได้แก่ ผู้นำหรือผู้แทนชุมชน 4 คน ผู้ประกอบการ 6 คน ประชาชนในชุมชน 5 คน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงประเด็น ผลการศึกษาพบว่า ตลาดโบราณบางพลียังคงมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ อาคารไม้และห้องแถวเก่า วิถีชีวิตและการค้าขาย อาหารและขนมพื้นถิ่น ประเพณีรับบัว ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างตลาด วัด และคลองสำโรง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้กิจกรรมดั้งเดิมบางส่วนลดบทบาทลง อีกทั้งยังมีข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องของกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ สิ่งอำนวยความสะดวก งบประมาณ และการประสานความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง บทความเสนอให้ฟื้นฟูบนฐานอัตลักษณ์ที่มีอยู่จริง เชื่อมโยงตลาดกับคลองและพื้นที่วัฒนธรรมโดยรอบ พัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จัดทำข้อมูลสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตรวจสอบได้ และสร้างกลไกความร่วมมือที่กำหนดเป้าหมาย บทบาท ทรัพยากร และการติดตามผลร่วมกัน โดยให้ชุมชนและผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, การฟื้นฟูตลาดเก่า, ทุนทางวัฒนธรรม, การมีส่วนร่วมของชุมชน, ตลาดโบราณบางพลี

Abstract

This article examines the current conditions, problems, and barriers affecting cultural tourism at Bang Phli Old Market in Bang Phli District, Samut Prakan Province, and proposes collaborative approaches to its revitalization that respect local identity and cultural capital. The study employed a qualitative case-study design. Data were collected through document review, semi-structured interviews, and field observation. Twenty key informants were purposively selected: four community leaders or representatives, six market entrepreneurs, five community residents, and five representatives of government or related agencies. Data were analyzed using content and thematic analysis. The findings indicate that Bang Phli Old Market retains significant cultural assets, including historic wooden buildings and shophouses, community livelihoods and trading practices, local foods and desserts, the Rap Bua tradition, and connections among the market, temple, and Khlong Samrong. However, socioeconomic changes have reduced the role of some traditional practices. Other challenges include irregular tourism activities and publicity, limitations in visitor facilities and funding, and insufficiently continuous coordination among stakeholders. The article recommends revitalizing the market around verifiable local identity, reconnecting the market experience with the canal and surrounding cultural places, developing regular cultural activities, creating reliable information on visitor facilities, and establishing a collaborative mechanism with shared goals, clear responsibilities, coordinated resources, and ongoing monitoring. Community members and entrepreneurs should participate meaningfully in decision-making.

Keywords: cultural tourism; old market revitalization; cultural capital; community participation; Bang Phli Old Market

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นพื้นที่ที่มีทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ข้อมูลของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรระบุว่า ชุมชนตลาดโบราณบางพลีเป็นชุมชนตลาดริมน้ำบริเวณคลองสำโรงที่มีประวัติยาวนานกว่า 150 ปี โดยมีหลักฐานเกี่ยวกับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในบริเวณดังกล่าวตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2400 ก่อนที่จะเกิดการพัฒนาเป็นชุมชนการค้าริมคลอง อาคารภายในตลาดจำนวนมากมีลักษณะเป็นเรือนไม้และห้องแถวเรียงตัวตามแนวคลอง ซึ่งสะท้อนลักษณะของชุมชนการค้าริมน้ำในอดีต นอกจากคุณค่าทางกายภาพแล้ว ตลาดโบราณบางพลียังมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ทั้งการค้าขายอาหารพื้นถิ่น ขนมไทย สมุนไพร ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดภายในชุมชนตลอดจนมีความเชื่อมโยงระหว่างตลาด วัด และคลองสำโรง อันสะท้อนให้เห็นว่าตลาดโบราณบางพลีมิได้มีความสำคัญเฉพาะในฐานะพื้นที่ทางเศรษฐกิจหรือสถานที่ซื้อขายสินค้าเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่สะท้อนประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบทบาทของตลาดและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ สังคม และความเจริญทางเทคโนโลยี ขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมครอบคลุมด้านคติความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา และสถาปัตยกรรม โดยองค์ประกอบทางวัฒนธรรมบางประการมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคมและวิถีชีวิตในปัจจุบัน ดังนั้น การทำความเข้าใจตลาดโบราณบางพลีจึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะลักษณะทางกายภาพของตลาดเท่านั้น แต่ควรพิจารณาความเปลี่ยนแปลงของผู้คน ความสัมพันธ์ทางสังคม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนควบคู่กันไป

ในบริบทดังกล่าว แนวคิดเรื่อง การฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาตลาดโบราณบางพลี เนื่องจากการฟื้นฟูมิได้จำกัดอยู่เพียงการซ่อมแซมอาคารหรือการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางกายภาพให้มีความสวยงาม แต่ควรครอบคลุมถึงการรักษาและนำคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนมาต่อยอดให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน ทั้งการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ริมน้ำ การสืบทอดอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำเรื่องราว วิถีชีวิต และกิจกรรมทางวัฒนธรรมมาสร้างประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการ

เปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” โดยมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ ตลอดจนทุนและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวทางการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของตลาดโบราณบางพลี อันจะนำไปสู่การรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ควบคู่กับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงการรักษาคุณค่าดั้งเดิมของตลาดและชุมชนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

2) เพื่อศึกษาแนวทางสร้างความร่วมมือในการพัฒนาและฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดโบราณบางพลี โดยคำนึงถึงอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะกรณีศึกษา โดยกำหนดตลาดโบราณบางพลีเป็นพื้นที่ศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คนได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ หรือมีบทบาทเกี่ยวข้องกับพื้นที่โดยตรง ประกอบด้วยผู้นำชุมชนหรือผู้แทนชุมชน 4 คน ผู้ประกอบการ 6 คน ประชาชนที่อาศัยในชุมชน 5 คน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว 5 คน
เครื่องมือหลักคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยครอบคลุมข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล สภาพการท่องเที่ยวและปัญหาที่พบ ตลอดจนข้อเสนอเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนากิจกรรม สิ่งอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตภาคสนามและการศึกษาเอกสารเพื่อประกอบการทำความเข้าใจบริบทและเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสารถูกจัดระบบ ให้รหัส และจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ ก่อนสังเคราะห์เป็นประเด็นหลักด้านสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางฟื้นฟู ผลการศึกษาจึงสะท้อนความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลในกรณีศึกษานี้ ไม่ใช่ข้อสรุปที่สามารถเหมารวมไปยังตลาดเก่าทุกแห่งได้โดยตรง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดโบราณบางพลี ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสภาพและบริบทของพื้นที่

2. ได้แนวทางในการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดโบราณบางพลีที่คำนึงถึงอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการดำเนินงานของชุมชน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

การทบทวนวรรณกรรม

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีพัฒนาการจากการให้ความสำคัญกับโบราณสถาน อาคาร และสิ่งของทางประวัติศาสตร์ ไปสู่การให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและวัฒนธรรมที่ยังคงดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของชุมชน เช่น อาหาร วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณี และเรื่องเล่าท้องถิ่น แนวคิดดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมมิได้ถูกมองเป็นเพียงทรัพยากรสำหรับดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่เป็นสิ่งที่มีความหมายต่อคนในพื้นที่และควรได้รับการรักษาควบคู่กับการนำมาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว โดย Richards (2021) เน้นถึงการปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปสู่การเรียนรู้และการสร้างประสบการณ์จากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมร่วมสมัยของชุมชน

ในด้านความยั่งยืน งานวิชาการที่ปรากฏในเอกสารชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรประเมินจากจำนวนผู้มาเยือนหรือรายได้เพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาความสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการ โดย Zubiaga et al. (2024) เสนอให้มองความยั่งยืนในลักษณะองค์รวม และให้ความสำคัญกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม โดยรักษาคุณค่าหลักของพื้นที่ไว้พร้อมกับการปรับปรุงกิจกรรมและบริการให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณากับตลาดโบราณบางพลี การฟื้นฟูจึงไม่ควรหมายถึงการปรับปรุงสถานที่เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ควรนำคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ที่เหมาะสม โดยไม่ทำให้ความหมายและอัตลักษณ์ของตลาดเปลี่ยนแปลงจนสูญเสียลักษณะเฉพาะของพื้นที่

2. อัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมกับการฟื้นฟูการท่องเที่ยว

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความแตกต่างให้กับแหล่งท่องเที่ยว เพราะเป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นตัวตนของพื้นที่ผ่านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี อาหาร ภูมิปัญญา สถาปัตยกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่ งานศึกษาที่ปรากฏในเอกสาร เช่น การศึกษาพื้นที่เมืองเก่าจังหวัดสุโขทัย และชุมชนในอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี สะท้อนว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสามารถนำมาเป็นฐานในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการจัดการการท่องเที่ยวได้ โดยเฉพาะเมื่ออัตลักษณ์ได้รับการถ่ายทอดผ่านวิถีชีวิตและกิจกรรมของคนในชุมชน

ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมของ Bourdieu (1986) ช่วยอธิบายว่า คุณค่าทางวัฒนธรรมมิได้อยู่เฉพาะในรูปของสิ่งของหรือสถานที่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้ ทักษะ ความสามารถ ภูมิปัญญา และสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านสถาบันและสังคม เมื่อนำมาประยุกต์กับการท่องเที่ยว ทุนทางวัฒนธรรมจึงสามารถนำมาสร้างกิจกรรมและประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว ได้ ทั้งในรูปของอาคารเก่า อาหาร ประเพณี เรื่องเล่า งานฝีมือ และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

งานวิจัยของวันโชค หุ่นผดุงรัตน์ (2564) พบว่าชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสามารถนำทรัพยากรดังกล่าวมาเป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวได้ แต่การมีทุนทางวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอ หากชุมชนขาดความพร้อมและความรู้ในการจัดการ ขณะที่ยงยุทธ แก้วอุดม

และคณะ (2567) และโรจนันท์ ทรงอยู่ (2569) สะท้อนในทิศทางใกล้เคียงกันว่า การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ควรเชื่อมโยงกับกิจกรรมและประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ และต้องพัฒนาศักยภาพของชุมชนควบคู่กันไป

ดังนั้น การฟื้นฟูตลาดโบราณบางพลีควรเริ่มจากการค้นหาอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ก่อนนำมาคัดเลือก อนุรักษ์ ถ่ายทอด และต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เอกสารวิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของตลาดไว้ ได้แก่ ประวัติศาสตร์และเรื่องราวของตลาด สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ริมน้ำ วิถีชีวิตและการค้าขาย อาหารและผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างตลาด วัด คลอง และชุมชน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

การทบทวนวรรณกรรมแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากคนในพื้นที่เป็นทั้งเจ้าของทรัพยากร ผู้ได้รับผลกระทบ และผู้ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมจึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการเข้าร่วมกิจกรรม แต่ควรครอบคลุมตั้งแต่การร่วมระบุปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับประโยชน์ และการติดตามประเมินผล

อคิน รพีพัฒน์ (2547) เสนอให้มองการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน ได้แก่ การร่วมค้นหาและทำความเข้าใจปัญหา การร่วมตัดสินใจและวางแผน การร่วมดำเนินงาน และการร่วมติดตามประเมินผล แนวคิดนี้มีความเหมาะสมกับการฟื้นฟูตลาดโบราณ เพราะช่วยให้ชุมชนมีบทบาทตั้งแต่การกำหนดว่าอะไรคือปัญหาและคุณค่าที่ควรรักษา ไปจนถึงการประเมินผลหลังดำเนินการ นอกจากนี้ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) ให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทอย่างอิสระและจริงจัง ขณะที่จินตนา สุจจานันท์ (2549) มองว่าการพัฒนาชุมชนควรเกิดจากการรวมพลังระหว่างประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การศึกษาปัญหา การกำหนดทางเลือก การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน และการประเมินผล แนวคิดดังกล่าวจึงสนับสนุนการพัฒนาตลาดโบราณบางพลีในลักษณะที่หลายภาคส่วนร่วมกันรับผิดชอบ

4. ความร่วมมือระหว่างภาคส่วนกับการฟื้นฟูตลาดโบราณ

การฟื้นฟูตลาดโบราณเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ทั้งชุมชน ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนอื่น ๆ ดังนั้น แนวคิด

ความร่วมมือจึงมีบทบาทสำคัญในการอธิบายว่าผู้เกี่ยวข้องจะสามารถนำทรัพยากร ความรู้ และบทบาทของแต่ละฝ่ายมาประสานกันได้อย่างไร

Gray (1989) เสนอว่าความร่วมมือเกิดขึ้นเมื่อผู้เกี่ยวข้องตระหนักว่าปัญหาที่มีความซับซ้อนไม่สามารถแก้ไขได้โดยองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงลำพัง กระบวนการความร่วมมือจึงเกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การกำหนดเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน การแบ่งบทบาทและทรัพยากร รวมถึงการจัดการความขัดแย้ง

แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานศึกษาร่วมสมัยที่ปรากฏในเอกสาร โดย Dharawanij และ Yaiyong (2025) ชี้ว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายกลุ่ม และต้องมีกลไกที่เชื่อมโยงบทบาท หน้าที่และทรัพยากรของแต่ละฝ่ายเข้าด้วยกัน ขณะที่ Li, Abd Halim และ Liu (2026) จากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ ให้ความสำคัญกับการยกระดับชุมชนจากผู้รับผลกระทบหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมไปสู่การเป็นหุ้นส่วนในการกำหนดทิศทาง ตัดสินใจ และบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูตลาดเก่าและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

งานวิจัยที่ปรากฏในเอกสารมีแนวโน้มร่วมกันว่า การฟื้นฟูตลาดเก่าควรดำเนินการโดยเชื่อมโยงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยรัตนา การะเกษ (2566) ศึกษาการฟื้นฟูตลาดเก่า 100 ปี ชุมแสง พบว่า การฟื้นฟูควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์คุณค่าของพื้นที่ การฟื้นฟูกิจกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตเดิม และการเปิดโอกาสให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ส่วนเบญจวรรณ อุบลศรี และวิทยา ดวงธิมา (2566) ศึกษาชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ โดยให้ความสำคัญกับศักยภาพของพื้นที่ทั้งด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ รวมถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผลการศึกษานำไปสู่ข้อเสนอด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางท่องเที่ยว และกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้พร้อมกับเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีประเด็นสอดคล้องกับการศึกษาตลาดโบราณบางพลีอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ยังสะท้อนว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของชุมชนควบคู่กับการจัดการทรัพยากร การสื่อสารอัตลักษณ์ และการสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ ข้อค้นพบ

เหล่านี้ช่วยสนับสนุนการกำหนดประเด็นศึกษาในงานวิจัยตลาดโบราณบางพลี ซึ่งครอบคลุมทั้งทรัพยากรและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สภาพพื้นที่ กิจกรรม การบริการ การประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

6. การสังเคราะห์วรรณกรรมและช่องว่างของการศึกษา

เมื่อสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สามารถกล่าวได้ว่าองค์ความรู้เดิมให้ความสำคัญกับ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การรักษาอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยทั้งสี่ประเด็นมีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ การฟื้นฟูตลาดเก่าที่มีความยั่งยืนควรเริ่มจากการทำความเข้าใจอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ จากนั้นนำทุนดังกล่าวมาต่อยอดเป็นกิจกรรมและประสบการณ์การท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ชุมชน ผู้ประกอบการ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

สำหรับตลาดโบราณบางพลี แม้จะมีองค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต อาหาร ประเพณี และความสัมพันธ์กับคลองสำโรงที่สามารถพัฒนาเป็นฐานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ แต่การฟื้นฟูจำเป็นต้องพิจารณาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคของพื้นที่ควบคู่กับศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเติมเต็มองค์ความรู้ด้วยการนำแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และความร่วมมือ มาบูรณาการเพื่ออธิบาย แนวทางการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดโบราณบางพลีที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยยังคงรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชนไว้เป็นสำคัญ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความร่วมมือในการดำเนินนโยบายฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดโบราณบางพลี โดยพิจารณาแนวทางการพัฒนาที่เชื่อมโยงการอนุรักษ์อัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของพื้นที่เข้ากับการพัฒนาสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ การสร้างกิจกรรมและประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน การส่งเสริมเศรษฐกิจและการสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารเพื่อเพิ่มการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ การดำเนินงานจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาค

ชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวมีความต่อเนื่อง สามารถรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และนำไปสู่การฟื้นฟูตลาดโบราณบางพลีอย่างสมดุลและยั่งยืน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะกรณีศึกษา โดยกำหนดตลาดโบราณบางพลีเป็นพื้นที่ศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คนได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ หรือมีบทบาทเกี่ยวข้องกับพื้นที่โดยตรง ประกอบด้วยผู้นำชุมชนหรือผู้แทนชุมชน 4 คน ผู้ประกอบการ 6 คน ประชาชนที่อาศัยในชุมชน 5 คน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว 5 คน เครื่องมือหลักคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยครอบคลุมข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล สภาพการท่องเที่ยวและปัญหาที่พบ ตลอดจนข้อเสนอเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนากิจกรรม สิ่งอำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตภาคสนามและการศึกษาเอกสารเพื่อประกอบการทำความเข้าใจบริบทและเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสารถูกจัดระบบ ให้รหัส และจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ ก่อนสังเคราะห์เป็นประเด็นหลักด้านสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางฟื้นฟู ผลการศึกษาจึงสะท้อนความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลในกรณีศึกษานี้ ไม่ใช่ข้อสรุปที่สามารถเหมารวมไปยังตลาดเก่าทุกแห่งได้โดยตรง

ผลการวิจัย

4.1 อัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมยังเป็นจุดแข็งของตลาด

ผลการสัมภาษณ์สะท้อนว่า อัตลักษณ์สำคัญของตลาดโบราณบางพลีอยู่ที่อาคารไม้และห้องแถวเก่า วิถีชีวิตและการค้าขายของคนในชุมชน รวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างตลาด วัด และคลองสำโรง ตลาดจึงเป็นทั้งพื้นที่ค้าขาย พื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทางวัฒนธรรม มิใช่สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ นอกจากนี้ ประเพณีรับบัว อาหารและขนมพื้นถิ่น ตลอดจนความรู้และทักษะของผู้ประกอบการ ยังเป็นทุนที่สามารถนำมาสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ได้

อย่างไรก็ดี ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนเห็นว่าวิถีชีวิตดั้งเดิมและการค้าขายทางน้ำลดบทบาทลงตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการดำรงชีวิตของคนรุ่นใหม่ การฟื้นฟูจึงควรแยกให้ชัดระหว่างสิ่งที่ยังปฏิบัติอยู่จริงกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงหรือเลือนหายไป เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือของเรื่องราวและไม่ทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นเพียงฉากประกอบการท่องเที่ยว

4.2 กิจกรรมและบรรยากาศการท่องเที่ยวยังไม่ต่อเนื่อง

ตลาดมีลักษณะผสมผสานระหว่างความเป็นตลาดเก่ากับวิถีชีวิตร่วมสมัย ผู้ประกอบการบางรายปรับสินค้าและรูปแบบการขายให้เข้ากับความต้องการปัจจุบัน แต่กิจกรรมและการเปิดร้านยังไม่สม่ำเสมอ โดยเฉพาะในวันธรรมดา ส่งผลให้ประสบการณ์ของผู้มาเยือนแตกต่างกันตามวันและช่วงเวลาที่เดินทางมา ข้อค้นพบนี้ชี้ว่าการฟื้นฟูควรเน้นการสร้างกิจกรรมขนาดเหมาะสมและต่อเนื่อง ไม่จำกัดอยู่เพียงเทศกาลหรือกิจกรรมครั้งคราว

4.3 สิ่งอำนวยความสะดวกและข้อมูลสำหรับผู้มาเยือนยังต้องพัฒนา

ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงข้อจำกัดด้านแผนที่ ป้ายบอกทาง จุดจอดรถ ห้องน้ำ และข้อมูลเส้นทางภายในตลาด แม้การเดินทางเข้าสู่พื้นที่จะสะดวกขึ้นในบางด้าน แต่ผู้มาเยือนยังต้องการข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับตำแหน่งร้านค้าและจุดสำคัญ การศึกษานี้ไม่มีข้อมูลที่ยืนยันจำนวนหรือพิกัดสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ละประเภทอย่างแน่นอน จึงควรสำรวจภาคสนามและจัดทำฐานข้อมูลก่อนกำหนดโครงการหรือจัดสรรงบประมาณ

4.4 การประชาสัมพันธ์และการบริหารจัดการมีข้อจำกัด

การประชาสัมพันธ์ในระดับตลาดยังไม่ต่อเนื่อง แม้ร้านค้าบางแห่งใช้สื่อสังคมออนไลน์สื่อสารกับลูกค้าของตน แต่ยังขาดการนำเสนอเรื่องราวของตลาดในภาพรวมอย่างเป็นระบบ เมื่อมีการประชาสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าช่วยเพิ่มความคึกคักได้ แต่การดำเนินงานเป็นช่วง ๆ ทำให้การรับรู้ของนักท่องเที่ยวไม่ต่อเนื่อง

ในด้านการบริหารจัดการ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนข้อจำกัดด้านงบประมาณสำหรับการดูแลอาคาร พื้นที่สิ่งอำนวยความสะดวก และการประชาสัมพันธ์ รวมถึงความจำเป็นในการเชื่อมโยงแผนงานและทรัพยากรระหว่างหน่วยงาน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษายังไม่ปรากฏตัวเลขงบประมาณที่จัดสรรให้ตลาดโดยตรง จึงไม่อาจระบุวงเงินหรือแหล่งงบประมาณเป็นตัวเลขได้

4.5 การมีส่วนร่วมมีอยู่แล้ว แต่ต้องพัฒนาให้เป็นระบบ

ชุมชนและผู้ประกอบการมีส่วนร่วมผ่านการประชุม การเสนอความคิดเห็น การจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ และการประสานงานกับเทศบาล โดยผู้นำชุมชน ประธานตลาด และตัวแทนผู้ประกอบการทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อเสนอของคนในพื้นที่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการมีมุมมองและความต้องการแตกต่างกัน และความร่วมมือยังไม่ต่อเนื่องเพียงพอ ผลการศึกษาจึงชี้ถึงความจำเป็นของกลไกกลางที่เปิดให้ทุกฝ่ายร่วมกำหนดเป้าหมาย ตัดสินใจ แบ่งหน้าที่ และติดตามผล

การอภิปราย

ข้อค้นพบประการแรกคือ จุดแข็งของตลาดโบราณบางพลีมิได้อยู่เฉพาะอาคารเก่าหรือภูมิทัศน์ริมคลอง แต่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ ผู้คน วิถีการค้า อาหาร ประเพณี และความทรงจำของชุมชน การฟื้นฟูที่มุ่งปรับปรุงกายภาพโดยไม่ทำความเข้าใจความหมายเหล่านี้อาจทำให้ตลาดดูเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น แต่ไม่ได้รับประกันว่าจะรักษาอัตลักษณ์ได้จริง แนวทางที่เหมาะสมจึงควรเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลและให้คนในชุมชนร่วมตรวจสอบเรื่องราวก่อนพัฒนาเป็นกิจกรรมหรือสื่อประชาสัมพันธ์

ประการที่สอง ความไม่สม่ำเสมอของกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์แสดงให้เห็นว่า การมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมไม่ได้ทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องโดยอัตโนมัติ จำเป็นต้องมีการจัดการที่เชื่อมโยงเรื่องราว สินค้า กิจกรรม และการเข้าถึงพื้นที่เข้าด้วยกัน การสื่อสารควรนำเสนอร้านค้า อาหาร ประเพณี และสถานที่ที่มีอยู่จริง พร้อมระบุข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพื่อสร้างความคาดหวังที่ตรงกับประสบการณ์ของผู้มาเยือน

ประการที่สาม การฟื้นฟูตลาดเป็นภารกิจที่เกินขีดความสามารถของหน่วยงานหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ภาครัฐมีบทบาทด้านแผนงาน โครงสร้างพื้นฐาน และการประสานทรัพยากร ขณะที่ชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต ส่วนผู้ประกอบการเข้าใจสินค้าและสภาพการค้าจริง การทำงานร่วมกันจึงควรเป็นมากกว่าการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยต้องมีเป้าหมายร่วม บทบาทที่ชัดเจน การตัดสินใจที่เปิดกว้าง และการติดตามผลที่ตรวจสอบได้

ท้ายที่สุด การฟื้นฟูควรสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ผู้ประกอบการและประชาชนอย่างทั่วถึง ไม่กระจุกตัวอยู่เฉพาะจุดที่นักท่องเที่ยวผ่านหรือร้านค้าบางกลุ่ม การเชื่อมโยงตลาดกับคลอง

สำโรง วัดบางพลีใหญ่ใน และจุดสำคัญในชุมชนอาจช่วยกระจายการเดินทางและรายได้ได้ แต่เส้นทางและกิจกรรมต้องผ่านการตรวจสอบพื้นที่จริงและความเห็นของคนในชุมชนก่อนนำไปใช้

สรุป

ตลาดโบราณบางพลียังคงมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นฐานของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ความท้าทายอยู่ที่การรักษาคุณค่าดั้งเดิมควบคู่กับการปรับตัว การจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์ให้ต่อเนื่อง การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกจากข้อมูลที่ตรวจสอบได้ และการสร้างความร่วมมือที่มีระบบ การฟื้นฟูที่ยั่งยืนจึงไม่ใช่การทำให้ตลาดกลับไปเหมือนอดีตทุกประการ หากเป็นการคัดเลือกคุณค่าที่สำคัญมารักษา ถ่ายทอด และต่อยอด โดยให้ชุมชนและผู้ประกอบการมีบทบาทในการกำหนดอนาคตของพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรจัดตั้งกลไกความร่วมมือในการฟื้นฟูตลาดโบราณบางพลี โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการประสานภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พร้อมกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยให้คณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมที่ระบุโครงการ ผู้รับผิดชอบ หน่วยงานสนับสนุน ทรัพยากร/งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ และตัวชี้วัด รวมถึงเปิดเผยความคืบหน้าให้ชุมชนและผู้ประกอบการรับทราบอย่างสม่ำเสมอ

2. ควรจัดทำแผนอนุรักษ์อัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรม โดยรวบรวมข้อมูลอาคารเก่า วิถีชีวิต อาหาร ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมส่งเสริมการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่

3. ควรจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงตลาดโบราณบางพลี คลองสำโรง คลองบางพลี วัดบางพลีใหญ่ใน และจุดสำคัญภายในชุมชน โดยลงพื้นที่ตรวจสอบเส้นทางจริง ระยะทาง จุดขึ้นลงหรือจุดชมคลอง จุดจอดรถ ห้องน้ำ และทางเข้าออกให้ชัดเจน แผนที่ควรแสดงร้านค้าและกิจกรรมที่มีอยู่จริง เช่น ร้านอาหารและขนมพื้นถิ่น ร้านค้าสินค้าชุมชน และจุดเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ โดยให้ผู้ประกอบการยืนยันข้อมูลก่อนเผยแพร่ ไม่ควรสร้างภาพ

จำลองว่าตลาดมีบรรยากาศหรือกิจกรรมเหมือนอดีตทั้งหมด หากไม่มีหลักฐานรองรับ ควรสื่อสารให้เห็นทั้งความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงของตลาด
ในฐานะชุมชนที่ยังมีชีวิต

4. ควรจัดทำแผนประชาสัมพันธ์ร่วมผ่านสื่อออนไลน์และออฟไลน์ โดยมีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเป็นทิศทางเดียวกัน

5. ควรสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลสิ่งอำนวยความสะดวกก่อนกำหนดเป้าหมายการปรับปรุง โดยบันทึกจำนวนและตำแหน่งจุดจอดรถ ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง จุดพัก และทางเชื่อมต่อกับคลอง จากนั้นจัดทำแผนที่สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งแบบป้ายภายในพื้นที่และแบบออนไลน์ ทั้งนี้จำนวนและตำแหน่งที่แน่นอนต้องอาศัยการสำรวจภาคสนาม ไม่ควรระบุจากการคาดคะเน และการปรับปรุงต้องคำนึงถึงสถาปัตยกรรมกับอัตลักษณ์ของตลาดโบราณ

6. ควรส่งเสริมความร่วมมือของผู้ประกอบการ ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดกิจกรรม และการประชาสัมพันธ์ร่วม เพื่อสร้างประโยชน์ร่วมกัน

7. ควรเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายย่อย กลุ่มอาชีพ คนรุ่นใหม่ และประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อกระจายรายได้และประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนอย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

กุลแก้ว คล้ายแก้ว, และคณิต เขียววิชัย. (2566). เมืองมรดกโลกกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวกรณีศึกษา พื้นที่ตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์.

ขมหวาน, น. (2556). การเพิ่มศักยภาพการพัฒนาชุมชนผ่านการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนตลาดโบราณบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/43883
2229172. https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2229172
https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2024.1272

จินตนา สุจจานันท์. (2549). การศึกษาและการพัฒนาชุมชน. โอเดียนสโตร์.

ชินวัตร เชื้อสระคู. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาปรางค์กู่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 10(2), 507–522.

เดโช แขน้ำแก้ว และคณะ (2023). การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ประเทศไทย. Cogent Social Sciences, 9(1), บทความ

นิรันดร์ พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. 598

ธัชกร ภัทรพันปี. (2566). การพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนต้นแบบเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารปัญญาภิวัฒน์, 15(1), 140–157. https://so05.tci- thaijo.org/index.php/pimjournal/article/view/252009

ปัทถาพร สุขใจ, ชัยณรงค์ ศรีรักษ์, เขวิกา สุขเอี่ยม, & ปิยพงษ์ เขตปิยรัตน์. (2564). แนวทางพัฒนาตลาดริมน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีลุ่มน้ำ กรณีศึกษา ตลาดเก่าศรีประจันต์ ตลาดเก่าท่าช้าง และตลาดเก่าสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 15(2), 188–198.

พันธุ์รวี ณ ลำพูน, และ อัญชลี สมใจ. (2559). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ [รายงานการวิจัย]. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

เมทิกา พ่วงแสง, พงศ์รัชต์ธวัช วิวังสู, อารีรัตน์ ปริบูรณ์, และ ปาริชาติ ซ้วนรักธรรม. (2566). พื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร, 6(2), 30–39. https://so06.tci- thaijo.org/index.php/ivebjournal/article/view/264930

ยงยุทธ แก้วอุดม, พันธมน คำนูอเนก, กรัณย์ วรวิทย์วรรณ, ลิขิต แสนบุญครอง, และมนรัตน์ ใจเอื้อ. (2567). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ภายใต้ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนตำบลบ้านปึก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วารสารสหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี, 10(3).

โรจนันท์ ทรงอยู่. (2569). ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนบ้านนาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย. วารสารสิ่งแวดล้อม ศึกษาการแพทย์และสุขภาพ, 11(1), 301–307.

รัตนา การะเกษ. (2566). แนวทางการฟื้นฟูตลาดเก่าด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตลาดเก่า 100 ปี ชุมแสง การค้นคว้าอิสระระดับมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร. https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/29131

เริงศักดิ์ แก้วเพ็ชร. (2566). การศึกษาอัตลักษณ์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบบูรณาการของชุมชน ในอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(5), 446–457.

วันโชค หุ่นผดุงรัตน์. (2564). การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม หย่อมบ้านวังไผ่ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 11(3)

สุพัฒน์ สลับสี, และ พชร วัฒนพงศ์ศิริ. (2563). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ตลาดน้ำโบราณบางพลีและวัดบางพลีใหญ่ จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น, 7(1), 1–15. https://so09.tci-thaijo.org/index.php/AJntc/article/view/1323

สมคิด นาวีการ. (2545). การบริหารแบบมีส่วนร่วม. บรรณกิจ.

อคิน รพีพัฒน์. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.

อมฤต จงเสถียร. (2567). แนวทางการส่งเสริมการตลาดของตลาดน้ำโบราณในยุคดิจิทัล : กรณีศึกษาตลาดน้ำบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/74239/

อภิวัฒน์ สุธรรมดี. (2565). คติชนกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาศาลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 41(1).

Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). Collaborative public management: New strategies for local governments. Georgetown University Press.

Baswarani, D. T., & Novianto, U. (2025). Community participation in sustainable cultural heritage tourism in the Braga Tourism Village. ASEAN Journal on Hospitality and Tourism, 23(2), 168–182. https://doi.org/10.5614/ajht.2025.23.2.06

Boonwanno, S., Laeheem, K., & Hunt, B. (2022). Takua Pa Old Town: Potential for resource development of community-based cultural tourism management. Kasetsart Journal of Social Sciences, 43(1), 88–93.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education. Greenwood Press.

Dharawanij, N., & Yaiyong, A. (2025). Reimagining borderland tourism: Cultural heritage, community participation, and governance in Sangkhlaburi, Thailand. Journal of Cultural Analysis and Social Change, 10(3), 1684–1692.https://doi.org/10.64753/jcasc.v10i3.2654

Elmore, R. F. (1979). Backward mapping: Implementation research and policy decisions. Political Science Quarterly, 94(4), 601–616. https://doi.org/10.2307/2149628

Ginting, N., Munazirah, & Wahid, J. (2023). Community participation in sustainable tourism: A case study in Balige, Indonesia. Environment-Behaviour Proceedings Journal, 8(23), 239–246. https://doi.org/10.21834/ebpj.v8i23.4509

Gray, B. (1989). Collaborating: Finding common ground for multiparty problems. Jossey-Bass.

Jamal, T. B., & Getz, D. (1995). Collaboration theory and community tourism planning. Annals of Tourism Research, 22(1), 186–204. https://doi.org/10.1016/0160-7383(94)00067-3

Khaenamkhaew, D., Onjun, P., Damrongwattana, J., & Prathum, B. (2023). The participation of community leaders for sustainable tourism development: A case study in Phipun District, Nakhon Si Thammarat Province, Thailand. Cogent Social Sciences, 9(1), Article 2229172. https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2229172

Li, G., Abd Halim, N., & Liu, M. (2026). From community participation to responsible governance in cultural heritage tourism: A systematic literature review. Journal of Nusantara Studies, 11(2), 209–227. https://doi.org/10.24200/jonus.vol11iss2pp209-227

Lipsky, M. (1980). Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services. Russell Sage Foundation.

Munyima, M., Masaiti, G., & Mwanza, J. (2025). Conceptualizing a framework for cultural heritage based tourism in rural areas of Zambia. International Journal of Hospitality & Tourism Management, 9(2), 160–176. https://doi.org/10.11648/j.ijhtm. 20250902.19

Niemchai, S., Kaewtipnet, C., Lasomboon, O., & Seehapan, N. (2025). Guidelines for sustainable community-based tourism management in Bang Phli community, Samut Prakan Province. Western University Research Journal of Humanities and Social Science, 11(1), 1–14.

Pragasit, S., Thongchai, C., & Kajornatthapol, P. (2026). Cultural tourism management and community participation: A case study in Ban Chin Alley, Thailand. Asian Administration and Management

Richards, G. (2021). Rethinking cultural tourism. Edward Elgar Publishing.

Sihombing, I. H. H., Suastini, N. M., & Puja, I. B. P. (2024). Sustainable cultural tourism in the era of sustainable development. International Journal of Sustainable Competitiveness on Tourism, 3(2), 100–115. https://doi.org/10.34013/ijscot.v3i02.1601

Ubonsri, B., & Daungthima, W. (2024). Community development guidelines with a focus onsustainable tourism: A case study of the Hua Takae Old Market Community. Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS), 21(1), 153–166.

UNESCO. (2003). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. https://ich.unesco.org/en/convention

Wibowo, A., Barusman, T. M., & Warganegara, T. L. P. (2023). The role of local community participation in the developing cultural tourism sustainability. Journal of Management, Business and Social Sciences, 1(1), 1–15.

Yoopetch, C. (2022). Sustainable cultural tourism and community development: The perspectives of residents' and the application of social exchange theory. Journal of Urban Culture Research, 24,3–22. https://doi.org/10.14456/jucr.2022.1

Zubiaga, M., Sopelana, A., Gandini, A., Aliaga, H. M., & Kalvet, T. (2024). Sustainable cultural tourism: Proposal for a comparative indicator-based framework in European destinations. Sustainability, 16(5), Article 2062. https://doi.org/10.3390/su16052062